

Sobre una possible moneda de plata inèdita procedent de les Garrigues (Lleida)

F. GIRAL ROYO¹

El seguiment i l'estudi de les troballes monetàries efectuades en territoris pertanyents a l'antic *populus* ilerget que estem portant a terme com a part de la nostra tesi doctoral² ens va permetre localitzar la peça que presentem en aquest breu article. L'objectiu d'aquestes línies no és el d'una anàlisi exhaustiva de la moneda, sinó que pretenem posar en coneixement de la comunitat numismàtica una peça que de moment, i sempre a l'espera de qualsevol aportació, ens sembla inèdita.

Procedència

La moneda es va identificar durant les tasques de classificació d'una col·lecció privada que s'havia anat conformant al llarg dels anys amb troballes casuals efectuades pel seu propietari. La seva localització es va produir, segons el mateix propietari, anys enrere al terme municipal de les Borges Blanques, a la comarca de les Garrigues. La moneda es localitzà aïllada, en un camp de conreu on tan sols apareixien en superfície alguns fragments de ceràmica que no recorda a descriure.

A més de les afirmacions del propietari de la peça, el fet que la col·lecció de què forma part no sigui producte d'adquisicions premeditades, és a dir, que no es tracti d'una col·lecció en què s'incloguin peces comprades, ens acaba de certificar la seva procedència com a local.

1. Universitat de Lleida.

2. Dedicada a la circulació monetària a l'antiga *Ilerda* i el seu *territorium* i dirigida pel doctor Arturo Pérez Almo-guera.

Aspectes iconogràfics i metrològics de la moneda

Davant el desconeixement de qualsevol altra peça de similars característiques i com a conseqüència de la similitud en els motius representats en aquesta i els presents en els divisors d'imitació emporitana, cap a l'anvers i pegàs al revers, hem optat per utilitzar el recurs de la comparació en aquesta breu presentació.³

L'anvers presenta un cap, creiem veure femení, dirigit a l'esquerra. El rostre presenta un cert grau d'esquematisme; tot i així, mostra uns trets ben definits, destacant la representació de l'ull, el nas i els llavis. Pel que fa al tractament del cabell, que sembla estar recollit en un pentinat subjectat per una espècie de diadema, es va realitzar mitjançant tres línies en forma d'ones gruixudes complementades per unes altres línies a la part del clatell que representen la part del cabell que queda sense recollir.

Acompanyant l'efígie hi figuren dos cercles, un just davant el front i un segon darrere del cap. Si ens fixem en la presència de cercles a l'anvers dels divisors ibèrics, aquesta es redueix a l'exemplar 798 de l'estudi de Villaronga, en el qual darrere del cap, en aquesta ocasió masculí i a dreta, apareix un cercle.

Pel que fa al revers, la imatge principal s'identifica clarament amb la figura d'un cavall alat o pegàs mirant cap a l'esquerra. La situació de l'animal, amb les potes davanteres aixecades i les ales desplegadas, ens fa pensar en la intenció de representar-lo en acció d'aixecar el vol. Si comparem aquest posicionament amb el de l'animal dels divisors ibèrics coneguts, ens adonem que hi ha una més gran similitud amb el dels divisors del grup 3-3 de Villaronga, especialment amb els del 3-3-3.

3. Totes les referències a L. Villaronga corresponen a L. Villaronga, *Les dracmes ibèriques i llurs divisors*, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1998.

Sota de la figura de l'animal, s'aprecien una sèrie de símbols complementaris. En primer lloc, destaca entre el ventre del pegàs i els altres símbols el que sembla una petita gràfila o corona de punts a mode de cercle, tot i que també podria tractar-se d'un creixent, símbol que és present en l'anvers d'alguns divisors de producció ibèrica.

Per davall d'aquest símbol se n'intueixen uns altres. S'observen dos semicercles, o millor, dues línies corbes i, entre elles, s'aprecia el que sembla una lletra T. Aquest tipus de símbol apareix en els divisors del grup 3-2-2 de Villaronga, estant, però, sempre dessota del pegàs i mai acompanyat de cap altre motiu.

Val a dir també que la combinació de cap a l'esquerra i pegàs també a l'esquerra Villaronga tan sols la identifica a la peça que ell numera 808, amb estrella desota del pegàs.

Finalment, tant a l'anvers com al revers, s'aprecien les restes d'una gràfila de punts, afectada, com els altres motius, per la desviació de l'encuny.

Els diversos símbols presents al revers i que hem comentat com independents també es podrien considerar com integrants d'un sol motiu, en aquest cas d'alguna representació esquemàtica vegetal en la qual les dues línies corbes i el traç vertical representarien les fulles i la tija d'una flor, identificada amb el cercle de punts. Tot i aquesta possibilitat, a nosaltres ens sembla més factible el funcionament autònom dels diferents símbols. Si s'observa el cercle de punts, s'aprecia clarament com aquest no està tancat del tot i, per tant, no és un cercle, ja que el traç de la part inferior, que no és un punt com els altres, tot i que de diferent gruix, es correspon amb el traç vertical i per tant, no forma part de la mitja lluna de punts.

No hem d'oblidar que aquests tipus de moneda són imitacions i que, com en molts altres casos, l'assimilació i la inclusió de símbols es produeix per pur mimetisme i prestigi, pel que en la nostra peça es pot haver donat una acumulació de símbols presents en d'altres.

Pel que fa a la metrologia, resulta del tot desconcertant, ja que el pes de la moneda, d'un diàmetre màxim d'11 mm, resulta de 0.96 g, restant per damunt del pes de qualsevol dels divisors de producció ibèrica coneguts fins al moment.

Sí que és ben documentat l'ús d'aquest pes en algunes de les fraccionàries emporitanes anteriors a les dracmes, les quals segueixen el patró ponderal focu, amb un òbol de 0.95 g. Al mateix temps, també podem establir una relació entre aquest pes i el teòric de la posterior dracma de 4.80 g, amb la qual cosa obtindríem que la nostra peça resultaria ser una cinquena part d'aquesta.

Conclusions i possible context històric

Els parel·lismes en els motius iconogràfics presents en la nostra peça, efígie i pegàs, ens porten a situar-la, sempre de moment, en uns contextos cronològics

contemporanis a les imitacions ibèriques conegudes. Tot i això, l'art d'aquesta moneda no sembla manifestar una clara influència ibèrica, per la qual cosa apuntem la possibilitat d'un origen de la peça a l'altre costat dels Pirineus, tot i que no n'hem localitzat cap exemplar similar.

La zona on s'ha localitzat la moneda se situa dins del que era el territori ilerget, que tenia el nucli central a les planes de Lleida. Serà a partir de final del segle III aC, però, quan els límits entre els diferents *populi* poden ser traçats amb una certa claredat. En aquests moments, els ilergets constitueixen una formació socioeconòmica amb estat i, segons l'opinió més difosa, els seus dominis s'estenien des de les planes dels rius Segre i Cinca fins al peu de les primeres elevacions circumdants. El Montsec definia els límits septentrionals i el riu Gállego, la serra d'Alcubierre i la foia d'Osca, els de ponent; pel sud, arribaven a la zona seca de les Garrigues i a les primeres elevacions de la serra de Prades i, per l'est, fins a trobar l'altiplà de la Segarra.

Els conflictes militars que es van produir durant la Segona Guerra Púnica i el paper actiu que hi jugà el poble ilerget degueren dotar la zona on s'ha localitzat la peça d'una gran importància, ja que s'havia de travessar en el trajecte entre Kese/Tarraco i *iltirta*. Aquesta condició de territori de pas sense dubte va afavorir el moviment de tropes i consegüentment el de la moneda. Així, tresors relativament propers com els de Camarasa, Tivissa o Ebre-Segre, confirmen com en aquesta zona la circulació monetària manifesta una varietat major que en altres indrets en quant al seu contingut, ja que juntament amb plata emporitana apareixen, a més de les imitacions ibèriques, òbols massaliotes i encunyacions ebusitanes i romanes.

La troballa d'aquesta peça sense pertànyer a cap tipus d'acumulació monetària no és única a territori ilerget, ja que s'han localitzat de forma aïllada dracmes d'imitació a Alfarràs i Lleida (Segrià) i divisors ibèrics a la zones del riu Cinca, la Noguera i Lleida. Però sí que es converteix en l'única possible peça d'aquest horitzó cronològic localitzada en aquesta part de la Catalunya de Ponent.